

Skela, kopitnica, tezgara i tanjara na Dravi

I. Skela (Trajectus)

Kada je izgrađena nova osječka tvrđava, vojničke su vlasti na Dravi podigle skelu na pontonima, koja je išla od tvrđavske Vodene kapije (Wassertor) na Krunsku utvrdu (Kronwerk). Skela se otvarala kod prolaza lađe, šajke, flosa, čamca i vodenice, dok se spuštali niz vodu. Na desnoj i lijevoj obali bila podignuta malta (đeram). Uz đeram na lijevoj obali stajala drvena kućica, u kojoj je bio smješten mostovni ured (officium pontis, Bruckenamt). Na čelu toga ureda bio je kapetan na mostu (capitaneus pontis, Bruckenhauptmann). Tu je službu dugi niz godina obavljao kapetan Dobitzer.

Mostovni je ured ubirao: a) tridesetinu, carinu (Zoll, vectigal, portorium) od svake vrste uvezene robe za trgovanje i uplaćivao u carinarnici (Zollamt, telonium), koja je bila smještena u kući komorske administracije (danas gradska vijećnica bolje muzej), i na čelu joj bio tridesetničar (tricesimator); b) kod svakog prelaženja bilo pješke, na konju ili kolima plaćala se skelarina (naulum); c) od uvezene vina ubirao se vinski prirez (Weinaufschlag, portorium vini), ali i d) taracovina (Pflastergeld), dok je svaka uz obalu pristala lađa, šajka, flos, čamac s tovarom ili vodenica plaćala e) bregovinu ili kazukarinu (danas kejaža). Tridesetina (carina), skelarina i bregovina išla je u korist komore, od prihoda na vinskom prirezu podmirivali se troškovi oko javne rasvjete, dok je taracovina bila namijenjena taracu u tvrđavi.

Svi su ovi porezi i prirezi Osječanima bili upravo nesnosni i sve se tri gradske općine stalno tužbama obraćaju carskoj komori, carskim komisijama, županiji a i samoj kraljici tražeći ili da se snize ili doku. Iz njihovih pritužaba saznajemo i visinu prireza i način ubiranja.

Gornja varoš izjadala se kraljici 6. VIII. 1746. ovim riječima:

1. Kada god koji domaći ili strani trgovac doveze vino na prodaju, plaća 3 kr. po svakom akovu;

2 vozi li varošanin preko skele praznu burad, plaća od sprege 13 i 1/2 kr. i po buretu 1 poturu;

3. vozi li varošanin svoje vino iz svoga vinograda iz Madžarske u varoš, plaća po akovu 3 kr., a ako ga prodaje, još za kola 21 kr., premda

4. varošani ljeti popravljaju cestu do Belja, iz Drave vade panjeve, a zimi sijeku led;

5. kada naši ribari u Dardi kupe ribu i čamcem prevoze u varoš ne taknuvši skelu, opet daju od svakih 10 oka ribe 1 kr.;

6. sledi li se Drava i varošani prelaze zamrznutu rijeku, plaćaju skelarinu kao da su skelu prešli;

7. prevoze li čamcem potrebnu hranu bilo čobanima bilo vincilirima, bilo da čamcem polaze na proštenje u Marija Jud a budu zatečeni od skelarskih ophodnika, plijeni im se čamac ili sasiječe;

8. kako svoje blago (konje, volove, krave) gone na ispašu preko Drave a trebaju, kada je naređen Vorspann, dovesti bilo konja bilo vola, plaćaju skelarinu po komadu 3 kr. (RA. 99—1746.).

Tvrđavci uvjeravali kraljicu da ih je akvistička komisija oslobodila svakog podavanja od uvezene robe za vlastitu potrebu, ali mostovni ured ubire skelarinu i od robe, pače i od poputnine (viaticum), što je čovjek sobom nosi, kada ide na vašar. Premda je Komorska direkcija unazad koju godinu točno odredila visinu skelarine, kapetan na mostu ubire od svakog akova po 1 groš, došao on skelom, lađom, ili kolima u varoš. Ubire i taracovinu, koju bi zapravo oni morali ubirati, jer su za svaki kvadratni fat tvrđavskog taraca platili 2 f. Komora je odredila taracovinu sa 2 groša po četveropregu, a kapetan traži od natovarenih kola 2 groša, od taljige ili čige 3 kr.

Na kraju svoje žalbe priložili su ovu specifikaciju:

I. N a u l u m i n t r a j e c t o (skelarina):

1. od natovarena 3—4 prega kod prelaza i prazna kod povratka plaća se 1 f;
2. od natovarena 2 prega kod prelaza 55 kr.;
3. od praznog njemačkog 3—4 prega, 32½ kr., od praznih ilirskih taljiga 22 ½ kr.;
4. od svake pune vreće 10 kr.;
5. od prazna bureta 2 ½ kr.;
6. od kola natovarenih vinom »ad libitum«;
7. od konja, vola, krave 5 kr., od teleta 1 ⅔ kr.;
8. od svake osobe 1 kr., od njegove poputnine (viaticum) 2 kr.;
9. od svakog akova, koji nije prešao skelu, 5 kr.

II. P o r t o r i u m v i n i (prireza na vino, Weinaufschlag)

Od svakog akova uvezenog iz Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Srijema, ubiru 5 kr. makar imali i pasoš od komore.

III. V e c t i g a l v i a e s i l l i c a t a e (Pflastergeld, taracovina ili kaldrmina)

Svaka lađa, pristala uz obalu ili ne, plaća 2 f, od puna tovara 1 f, od pola tovara 50 kr., od kola, što voze robu od lađe u varoš 10 kr., od kola drva, sijena, brašna, zelja, (olus) 10 kr., od 4 prega 10 kr., 2 prega (biga) 5 kr.

IV. T r i c e s i m a e t t e l o n i u m (tridesetina i carina)

Od svakog uvezenog akova iz Ugarske i Hrvatske 18 ⅓ kr., za carinsku cedulju 10 kr. (R. A. 100—1746.).

Najdetaljniji su D o n j o v a r o š a n i.

1. Kako svoje vinograde imaju u susjednoj Baranji (Belje, Karanč, Verešmart, Kišfaluba i dr.), daju od motike obligatnu desetinu i devetinu te za spahijsku dozvolu za berbu 17 x; na beljanskoj skeli plaćaju 9 x, na osječkoj opet 27, od svakog akova 3 x, carina 11 x, za pečat na cedulju 6 x;

2. kod dobre ceste mogu do Belja dovesti 12 akova, kod loše treba da dvaput prelaze skelu i dvaput plate;

3. dovezu li taljigama do Drave 1—2 akova pa ih čamcem prevezu, plaćaju 21 x,
4. kotrljaju li punu bačvu preko mosta, plaćaju 24 x kao da su kolima prešli;
5. od kola sa praznom buradi daju 21 x i još po buretu 1 poturu;
6. od akova rakije daju 3 x po svakoj forinti kupovne cijene, skelarine 24 x, carine 14 x;
7. kad s proljeća puste niz vodu čitavu vodenicu, plaćaju za otvaranje pontona 3 dukata i 4 f za cedulju, za pola vodenice 2 dukata i 2 f, a kad čamcem prođu između pontona i skela se ne otvara, 17—34 x,
8. od natovarenog 3prega daju 39 x;
9. ako u poslu popravljjanja ceste preko skele idu 3pregom, daju 1,15 f, na konju 24 x, pješke 7 x, čamcem 7 x;
10. doveze li trgovac na kolima do obale u Ugarskoj i Hrvatskoj nabavljenu pšenicu, ječam, zob, kuruz, heljdu ili čamcem preveze na određeno mjesto, plaća kao od kola 27 x;
11. doveze li žitarice lađom u varoš i ovdje je vodom dalje otprema, plaća od mjerova 1 poturu;
12. doveze li vino u varoš, plaća 3 x po akovu i još carinu;
13. za svako otvaranje skele daju 30 x;
14. pređeš li natovarenim kolima skelu, plaćaš 21, a vučeš li sobom 1—2 praznih kola, plaćaš 12 x po kolima;
15. kad idemo u beljsko vlastelinstvo po trsku, dajemo od snopa 15 x;
16. svaki mlinar daje za mjesto, gdje mu koš stoji, 3—4—8 mjerova brašna (RA. 101-1746.).

Kapetan na mostu imao je 6 obhodnika, od kojih su trojica obilazili desnu a trojica lijevu obalu. Obhodnici-pješaci zvali se *invia-tores*, oni na konju *obequitatores*. I jedni i drugi budno su pazili, da nitko ne mimoilazi skelu. I Dobitzer i njegovi obhodnici bili su najomraženiji ljudi u Osijeku.

Osječani se radi nesnosnih nameta u više navrata obraćali komori i županiji, a Dobitzer je opet Osječane tužakao komori i ratnom vijeću. Spor se toliko zaoštio, da je kraljica konačno odredila ovo: carina, skelarina i bregovina ima se plaćati komori, prirez za vino fortifikacionoj direkciji, dok se taracovina imala predati tvrđavskom magistratu a račune će nadzirati županija (RA. 16 — 1747.). Prvi cestar ili taracar bio je tvrđavski jurat Đuro Scheffer i njemu je županija propisala ovu tarifu:

od svake šajkašice puštene na vodu ima ubrati	2 f
od čitave vodenice	1.30 f
od $\frac{3}{4}$ „	1
od $\frac{1}{2}$ „	45 x
od $\frac{1}{4}$ „	30 x
od velike lađe	2 f
od $\frac{3}{4}$ „	1.30
od $\frac{1}{2}$ „	1
od $\frac{1}{4}$ „	30,
od svakog osječkog pivara à 10 f = 30 f (bilo ih je 3).	

Slobodni su od daće magnati, plemići, vojne i komorske osobe kao i građani kada voze robu za svoju potrebu, dok su svi drugi, koji voze robu za trgovanje (pekari brašno, mesari goveda, gostioničari vino i dr.) obvezani na podavanje. Županija je taracaru ili cestaru naredila, da od svoga pretšastnika *Marka Antuna Norrisa* preuzme sav ubrani novac i unese u svoju knjigu. Dužnost mu je nabavljati kamen za tarac, a kada polazi po kamen u Bansku planinu, može računati 1 f dnevnice, dok mu je godišnja plaća ustanovljena s 50 f. (RA. 30 — 1749.).

Na teritoriju verovitičke županije bile su na Dravi još ove skele: kod *Turanovca*, kod *Miholjca*, kod *Noskovaca*, kod *Daljca* i kod *Erđuta*. Skelarina je na ovim skelama bila uređena ovako:

1. od velikih natovarenih njemačkih, mađarskih i slavonskih kola davalo se $7\frac{1}{2}$ x;
2. od manjih slavonskih 5 x;
3. od praznih zajedno sa spregom $2\frac{1}{2}$ x;
4. od upregnutog vola, konja ili krave $1\frac{2}{3}$ x;
5. od natovarena konja ili mule 2 x;
6. od teleta, koze, ovce, svinjčeta 1 x (RA. 21. — 1754.).

II. Kopitnica (equisecium)

Kopitnicom zvao se nogostup uz samu dravsku obalu, kojom su ljudi ili konji uz vodu vukli natovarene lađe, šajke ili čamce. Kopitnicom se mnogo služile i vojne vlasti i stoga ju je valjalo držati u dobrom stanju (sjeći šiprag i grmlje). Ovaj su teret snašala područna vlastelinstva. Unutar svoga područja čistili su kopitnicu Osječani. Profesionalni radnici, koji su upregnuti u užeta vukli lađe, šajku ili čamce, zvali se čamdžije (*Schiffzieher*, *helciarii*), a onaj, koji je pazio da se uža ne zaplete, zvao se kurtala.

III. Tezgara (brodograđilište, navalia)

Čitava obala od tvrđave na zapad do gornjovaroškog ribjeg trga zvala se u XVIII. v. *tezgara*. Tu se izvlačile lađe, šajke i čamci da se popravljaju, ali se gradile i nove lađe, šajke, čamci i vodenice. Ovim se poslom bavili kalavadžije (*Kalfaterer*), koji su mahovinom ugušćavali dno i bokove, a skobljari (*Schupper*) daske vezali skobljama (*Klammer*).

IV. Tanjara ili sušara (locus piscibus torrendis)

Obala od tvrđave na istok tamo do donjovaroške Kalvarije, zvala se *tanjara* ili *sušara*. Tu su u vrijeme ribolova danju i noću gorile male vatrice, na kojima se riba čistila, rezala u komade, solila i na vatri sušila. Osječki su specijaliteti sušene ribe *loparac* (riba rasječena niz leđa) i *trakanac* (šaran isječen u trake), koji se kolima razvozili po čitavoj Slavoniji. Riba se u ono doba mnogo trošila.

I. B.